

การสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์

The Knowledge Synthesis of the Learning Components for Developing Humanized Educare

ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม*

Chaiyos Paiwithayasiritham

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผลการสังเคราะห์พบว่า 1) ผลการสังเคราะห์ปัจจัยนำทางที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการพบว่า “นโยบาย” มาจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และตัวผู้บริหารที่ต้องการพัฒนานักเรียน สำหรับ “กลยุทธ์” ในการดำเนินการนั้นพบว่า ผู้บริหารจะกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนานักเรียน พัฒนาวิชาการ พัฒนาครู พัฒนาโรงเรียน 2) ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้พบว่า กิจกรรมที่ดำเนินการส่วนใหญ่มุ่งเน้นหรือมี “วัตถุประสงค์” เพื่อให้นักเรียนมีความสมบูรณ์ทั้งในด้านจิตพิสัย พุทธิพิสัยและทักษะพิสัย เมื่อพิจารณาถึงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ในส่วนของ “หลักสูตร” พบว่ามีการนำไปบูรณาการเข้ากับรายวิชา บางกิจกรรมจัดอยู่ในรูปของกิจกรรมพัฒนานักเรียน นอกจากนี้พบว่ามีการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ในส่วน “บทบาทนักเรียน” พบว่า นักเรียนมีจิตอาสา ทำกิจกรรมด้วยความวิริยะอุตสาหะ ตั้งตนพร้อมที่จะเรียนรู้ทั้งทางสติปัญญา คุณธรรมจริยธรรม และการประพฤติปฏิบัติ “สื่อการเรียนรู้” พบว่ามีการใช้ทั้งสื่อการเรียนรู้ที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต สำหรับ “การประเมินผล” พบว่า มีการนำหลักการประเมินตามสภาพจริงมาใช้ โดยกระบวนการประเมินนั้น มีทั้งแบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ และ 3) ผลการสังเคราะห์ปัจจัยเสริมในการพัฒนานักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น พบว่าใช้หลักบริหารจัดการแบบ 4M ประกอบด้วย การจัดการ บุคลากร งบประมาณ และทรัพยากร ใน “การบริหารจัดการ” เน้นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เน้นธรรมาภิบาล มีการประยุกต์ใช้วงจรปฏิบัติการ (PDCA) เข้ามาใช้

Abstract

This research synthesises knowledge of the learning components for developing humanized educare. The results of synthesis were as follows: 1) The synthesis of operational factors revealed that the policy was created partly from the National Educational Act and also from administrators that desired to develop learners. The synthesis of strategies found that administrators had strategic objectives to develop learners, knowledge, teachers, and school. 2) The synthesis of learning components revealed that most learning activities aimed to encourage learners to achieve in affective, cognitive and psychomotor domains. Considerations of experiential learning revealed that there was integration into the lessons. Some activities were learner development activities.

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

In addition, there was a creation of local curriculum. The roles of learners, included volunteering and doing the activities enthusiastically. They were ready to learn all intellectual, moral, and behavioral matters. Learning media, included both living and non-living media. Authentic evaluation was used and the evaluation process was both formal and informal. And 3) synthesis of the additional factors for developing humanized educare revealed that the administrative principle of 4M, including management, man, money, and materials, was applied. The administration involved cooperation, good governance, and PDCA.

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้ความหมายของคำว่า “การศึกษา” ไว้ว่า “กระบวนการเรียนรู้เพื่อความรู้ของงานของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างตลอดชีวิต” ทั้งนี้ยังได้มีการระบุความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 6 ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” จาก 2 มาตราแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนานักเรียนให้เกิดการเรียนรู้และบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

กระบวนการหรือองค์ประกอบในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นไปตามความมุ่งหมายแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาชาตินั้นประกอบด้วย 3 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ วัตถุประสงค์ (Objective) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experience) และการประเมินผล

(Evaluation) (ศิริชัย กาญจนวาสี 2548) ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนล้วนมีความสำคัญและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน จะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไปไม่ได้ เพราะทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ การจะพัฒนามนุษย์ได้จำเป็นจะต้องเริ่มที่ระบบการศึกษา การศึกษาที่จะสามารถพัฒนาศักยภาพมนุษย์ได้อย่างเต็มที่ต้องการเป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และจิตวิญญาณไปพร้อมๆ กัน เพื่อให้นักเรียนนั้นเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ เป็นคนดี เป็นคนเก่ง และมีความสุขกับการเรียน

แผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์ (มสส.) ได้ดำเนินการทางด้านสุขภาพ ในปี พ.ศ. 2551 เพื่อร่วมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญา และนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการดังกล่าวไปสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ ต่อมาในปี 2552 แผนงานฯ ได้ดำเนินการในลักษณะเดียวกันกับระบบการศึกษา โดยคัดเลือกบุคลากรหรือสถานศึกษาในระบบการศึกษาที่มีคุณสมบัติของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Humanized Educare) จากความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียน ประกอบกับภารกิจที่สำคัญของคณะศึกษาศาสตร์จะเห็นได้ว่าระบบการศึกษาต้องพัฒนาทั้งครูและนักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ มี “สุขภาวะ” ในการดำรงอยู่ในสังคม สร้างผลผลิตของกระบวนการศึกษาให้เกิดความเจริญงอกงาม มีศักยภาพโดยเฉพาะในด้านของจิตวิญญาณรวมถึงการมีความฉลาดทางอารมณ์ จากสภาพการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Humanized Educare) ในชุดโครงการสังเคราะห์ความรู้วิชาการใน 3 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำทางเกี่ยวกับนโยบายในการพัฒนานักเรียน 2) กระบวนการที่ครอบคลุมทั้งวัตถุประสงค์ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการประเมินผล และ 3) ปัจจัยเสริมได้แก่ การจัดการบุคลากร งบประมาณ และทรัพยากร โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารโครงการที่เป็นการนำเสนอประสบการณ์หรือเรื่องเล่าดีๆ จากครูในโครงการ ซึ่งอยู่ในรูปของ Fact Sheet และ Success Story Telling อันจะเป็นการเติมเต็มประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ที่จะพัฒนานักเรียนให้มีความครบถ้วนทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และจิตวิญญาณเพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถสร้างและขยายเครือข่ายในการพัฒนานักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ในการสังเคราะห์

เพื่อสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อสังเคราะห์ปัจจัยนำทางเกี่ยวกับนโยบายในการพัฒนานักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
2. เพื่อสังเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้ในการพัฒนานักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ใน 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ วัตถุประสงค์ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการประเมินผล

3. เพื่อสังเคราะห์ปัจจัยเสริมในการพัฒนานักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ใน 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการ บุคลากร งบประมาณ และทรัพยากร

แหล่งข้อมูลในการสังเคราะห์

1. ข้อมูลจากเอกสารแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
2. ข้อมูลจากการถอดเทปกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4 วง วงละ 3 รอบ ดำเนินการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดเทปกิจกรรมโดยแผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์ (มสส.) ทั้งนี้ข้อมูลจากโครงการ ที่ประกอบด้วย การนำเสนอประสบการณ์หรือเรื่องเล่าดีๆ ที่เป็น Success Story Telling ผ่านวิถีทัศนกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บันทึกเอกสารถอดเทปการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บันทึกถอดประสบการณ์เรื่องเล่า (Fact Sheet) จำนวน 22 โรงเรียน จำนวน 47 คน

วิธีการสังเคราะห์ข้อมูล

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
2. กำหนดประเด็นการสังเคราะห์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก คือ
 - 2.1 ปัจจัยนำทางเกี่ยวกับนโยบายและกลยุทธ์ในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
 - 2.2 องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ใน 3 ด้าน คือ วัตถุประสงค์ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการประเมินผล
 - 2.3 ปัจจัยเสริมคือการบริหารจัดการตามแนวคิด 4M ประกอบด้วย การจัดการ (Management) บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) และทรัพยากร (Material)

3. ดำเนินการสังเคราะห์ความรู้ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จาก

3.1 อ่านบันทึกถอดเทปเรื่องเล่าดีๆ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้ง 4 วงๆ ละ 3 รอบ

3.2 ค้นหาคำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการสังเคราะห์ (Coding) โดยพิจารณาจากความหมายและความถี่ของคำ

3.3 จับประเด็นจากภาพ/ตัวบทที่ได้เขียนประเด็นหลัก (Theme) หรือการจัดจำแนกประเภท (Categories) ของคำและข้อความให้ครอบคลุมตรงตามปัญหาของวัตถุประสงค์การสังเคราะห์

3.4 วิเคราะห์ โดยการจำแนกและจัดหมวดหมู่ จากนั้นนำมาเขียนเป็นข้อสรุปแบบย่อๆ และนำข้อสรุปย่อๆ นั้นมาเชื่อมโยงหรือผูกกันให้เห็นเป็นแบบแผนของบทสรุปที่ได้จากการศึกษา

4. วิพากษ์ผลการสังเคราะห์ เพื่อตรวจสอบและยืนยันความน่าเชื่อถือ (Trust Worthiness) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน

5. เขียนรายงานสรุปผลการสังเคราะห์ข้อมูล

ตารางที่ 1 สรุปโครงการ/กิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

วง	โรงเรียน	ผู้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้	โครงการ/กิจกรรม
1	1. โรงเรียนวัดกระบังมิ่งคลาราม จ.พิษณุโลก	1. ครูสามารถ กอนอยู่	โครงการดูแลฟัน และกิจกรรมงามอย่างไทย
		2. ครูสมหวัง นุชเอี่ยม	โครงการเยี่ยมบ้าน โครงการจิตอาสา และโครงการโรงเรียนน้อย
	2. โรงเรียนบ้านร้องขี้เหล็ก จ.เชียงใหม่	1. ครูสมบูรณ์ เดชยิ่ง	หลักสูตรการทำนา กิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น
		2. ครูพิสมัย เทวพิทักษ์	กิจกรรมชมรมร้อยสานงานศิลป์ และหลักสูตรท้องถิ่นทุ่งนาพาเพลิน
	3. โรงเรียนบ้านทับโกบ จ.สงขลา	1. ครูไพโรจน์ สังหาร	โครงการชวนน้องทำความดี ชวนพี่อยู่อย่างพอเพียง
		2. ครูแก้วตา ทองบุญ	โครงการวิถีพุทธ กิจกรรมบันทึกความดี
	4. โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์น่าน จ.น่าน	1. ครูสมนต์ มอนไข่	หลักสูตรทองเหลือง โครงการโรงเรียนวิถีพลเกษตร
		2. ครูสงกรานต์ มหามิตร	กิจกรรมกระบวนการพี่เลี้ยง กิจกรรมค่ายร่วมไท
		3. ครูสำเนียง เสนา	-

ว	โรงเรียน	ผู้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้	โครงการ/กิจกรรม
	5. โรงเรียนชำฆ้อพิทยาคม จ.ระยอง	1. ชีระวัจน์ สิงหนุต	กิจกรรมกลุ่มสายใยสัมพันธ์ กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมค่ายคุณธรรม (แรลลี่)
		2. ครูสุสนา เงินเจริญ	โครงการธนาคารขยะ โครงการสมัชชานักเรียน และโครงการจิตอาสา
	6. โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย กรุงเทพมหานคร	1. ครูธงไทย ทองประเสริฐ	กิจกรรมปลูกฝังความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ในกิจกรรมเช้า โครงการนิทรรศการ และกิจกรรมค่ายพุทธมามกะ
		2. ครูเนตร เหมนาโดย	กิจกรรมตามรอยรุ่นพี่
	7. โรงเรียนหนองตาบ่ง จ.กาญจนบุรี	1. ครูวิวัฒน์ มั่งอะนะ	โครงการอ่านหนังสือ กิจกรรมยูวชนอาสา โครงการพ่อแม่บุญธรรม และโครงการเล่าความดี
		2. ครูณกุล ดีเสมอ	โครงการรักการอ่าน
	8. โรงเรียนบ้านเปือย จ.อุบลราชธานี	1. ครูบงการ สายเนตร	-
		2. ครูชลธิชา สายเนตร	กิจกรรมบูรณาการหลักอริยสัจ4 และกิจกรรมเด็กไทยไม่ใช้เงิน
2	1. โรงเรียนอัมพางวิทยา จ.ตาก	1. ครูสมประสงค์ มั่งอะนะ	-
		2. ครูรุ่งทิวี พรรณา	โครงการพ่อแม่อุปถัมภ์ โครงการจำหน่ายของที่ระลึก โครงการแสดงให้นักท่องเที่ยวชม
	2. โรงเรียนสองแคววิทยา จ.เชียงใหม่	1. ครูอุทัย ชัดวิงค์	-
		2. ครูอัมพร ดวงวาส	โครงการ To Be Number One Friend Corner ต่อต้านยาเสพติด และการบูรณาการการสอนภาษาอังกฤษกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
	3. โรงเรียนنگไกรลาศวิทยา จ.สุโขทัย	1. ครูคุณฉวี สัตตวรารค์	กิจกรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจผู้อื่น
		2. ครูกรรณิกา อุดมกิตติกุล	กิจกรรมนิทาน เพลง โครงการชีววิถีชาวไทยชุมชนร่วมใจเศรษฐกิจพอเพียง
	4. โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย จ.ขอนแก่น	1. ครูวิรัชศักดิ์ ดอนละคร	กิจกรรมกระตุ้นนักเรียนโดยใช้ประสบการณ์ตนเอง
		2. ครูเนืองนิตย์ พาลี	โครงการคนขอนแก่นไม่ทิ้งกัน
		3. ครูอรรณพ งามนิรัตน์	โครงการวิถีชุมชนท้องถิ่น และกิจกรรมขยับกายสบายชีวิตรักคณิต

วง	โรงเรียน	ผู้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้	โครงการ/กิจกรรม
	5. โรงเรียนลำโรงทาบ พิทยาคม จ.สุรินทร์	1. ครูสารภี สายหอม	กิจกรรมเครือข่ายนักเรียน กิจกรรมสร้างสุขให้กับ ครอบครัว และกิจกรรมทำความดีลดล้างพฤติกรรม
		2. ครูชัยสิทธิ์ คุณสวัสดิ์	กิจกรรมคณิตศาสตร์เพื่อชีวิต กิจกรรมชุมนุมรักนกหว สงวนตัว และโครงการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
	6. โรงเรียนบ้านเหล็ก จ.ศรีสะเกษ	1. ครูทวีชัย คำแพง	โครงการสร้างฝันและให้กำลังใจเพื่อน และกิจกรรมการ เรียนรู้โดยเชื่อมโยงชีวิตจริง
		2. ครูจิ้น อินทร์จันทร์	-
		3. คุณวีระสิทธิ์ สีหะบุตร	-
3	1. โรงเรียนชุมทาง ตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร	1. ครูวนิดา รอดภัย	โครงการนำนักเรียนประกวดนิทาน เรียงความ กิจกรรม สร้างสรรค์นอกสถานที่
	2. โรงเรียนชลบุรี “สุขบท” จ.ชลบุรี	1. ครูชบา อ่อนนาค	โครงการรักษ์สัตว์รักษ์สังคม
		2. ครูวิชัย หิรัญกนกโชติ	กิจกรรมพลศึกษาพัฒนานักเรียน
	3. โรงเรียนสุขานารี จ.นครราชสีมา	1. ครูเกษม ศุภรานนท์	-
		2. ครูชมนาค เตือนกลาง	กิจกรรมการติดต่อประสานงานกับผู้ปกครอง และ กิจกรรมเล่านิทานเชิงคุณธรรมบูรณาการในการเรียนรู้
	4. โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 74 จ.นครศรีธรรมราช	1. ครูเสถียร วัฒนาพันธุ์	-
		2. ครูจุฑาทิพย์ คำแป้น	กิจกรรมสวดมนต์หมู่สรัญญะ
		3. ครูสุจิรา ประจงไสย	โครงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่นักเรียน
	5. โรงเรียนบ้านทราย ขาว จ.ชุมพร	1. ครูสุภาพรรณ จุสวย	โครงการกล้าคิดกล้าทำ กิจกรรมครอบครัวอบอุ่น และ กิจกรรมชุมชนเข้มแข็ง
4	1. โรงเรียนวัดสวนส้ม จ.สมุทรปราการ	1. ครูอัมพร สุวรรณจันทร์	โครงการโรงเรียนไร้สารพิษ กิจกรรม5โรงงานสร้างสรรค์
		2. ครูอุทัยวรรณ ภัททวงศ์	กิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการ 6 สาระ และการพัฒนาการ อ่านโดยใช้หนังสือนิทาน
	2. โรงเรียนบ้านขอนแก่น จ.สตูล	1. ครูสุณีย์ จุลนาคศักดิ์ศรี	โครงการเด็กไทยทำได้ ประกอบด้วย 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมสุขานำใช้ กิจกรรมอาหารปลอดภัย และ กิจกรรมทันตสุขภาพ
		2. ครูอุดมรักษ์ ศรีละนนท์	หลักสูตรท้องถิ่น
	3. โรงเรียนบ้านแค จ.สงขลา	1. ครูสุชาฎา ประพรหม	โครงการลูกบุญธรรม
		2. ครูหยาดอรุณ หมั่นเหม	โครงการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาลายมือนักเรียน
		3. ครูสุภาพ เอียดเพชร	กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

สรุปและอภิปรายผลการสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์

1. การพัฒนาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 นั้น ในส่วนของปัจจัยนำทางที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการนั้น พบว่า “นโยบาย” ส่วนหนึ่งมาจากกฎหมายการศึกษาก็คือพระราช

บัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และอีกส่วนหนึ่งมาจากตัวผู้บริหารที่ต้องการพัฒนานักเรียน ที่ต่างมุ่งมั่นในการพัฒนานักเรียนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทุกส่วน สำหรับ “กลยุทธ์” ในการดำเนินการนั้นก็พบว่า กลยุทธ์จากตัวผู้บริหารหรือตัวครูผู้มีจิตวิญญาณครูนั้นมีความสำคัญ โดยผู้บริหารจะดำเนินการกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนานักเรียน พัฒนาวิชาการ พัฒนาครู พัฒนาโรงเรียน มีการประยุกต์ใช้หลักการการมีส่วนร่วม การระดมความคิดเห็นของทุกฝ่าย การประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ดังข้อความที่สะท้อนการนำกลยุทธ์ไปใช้ดังนี้

“เวลาจะทำงานก็บอกแล้วว่าทำด้วยใจ เอาใจใส่กับงานทุกงาน เรื่องสอนก็เอาใจใส่กับเรื่องการสอนอะไรก็ตามที่เราเอาใจใส่ เราจะเรียนรู้เรื่องนั้น จะทำให้งานนั้นประสบผลสำเร็จ”

ครูสารภี สายหอม

“การทำงานก็ไปเรื่อยๆ ตามที่ได้รับมอบหมายทุกอย่าง บางทีก็ไม่ต้องได้รับมอบหมาย ทำเอง ... ไม่ทำก็ไม่ได้ เราได้ลงเรือลำเดียวกันแล้ว มีอะไรก็ต้องช่วยกัน”

คุณวีระสิทธิ์ สีหะบุตร

“บ้าน วัด โรงเรียน สามเส้นนี้ต้องไปด้วยกัน เด็กคนหนึ่งไม่มีโอกาสได้พัฒนาทั้งจิตวิญญาณได้ ถ้าพ่อแม่ไม่สนับสนุน เด็กต้องได้รับการสนับสนุนจากทั้ง 3 อย่าง คือ ทางโรงเรียนคือครู จากทางผู้ปกครองและสังคมเพื่อจะยกย่องเขา ให้เกียรติแก่เขา”

ครูชบา อ่อนนาค

นอกจากนี้ยังมีกลยุทธ์อื่นๆ ที่เกิดจากการประยุกต์ใช้หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาคือหลักอริยสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค หลักพรหมวิหาร 4 มีการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระราชดำรัส “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาใช้เป็นหลักชัยของกลยุทธ์การพัฒนานักเรียนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

2. ในส่วนขององค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้นั้น พบว่าโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการ

ส่วนใหญ่มุ่งเน้นหรือมี “วัตถุประสงค์” เพื่อให้ นักเรียนมีความสมบูรณ์ด้านจิตใจ มีคุณธรรม จริยธรรม หรือพัฒนาจิตพิสัย (Affective Domain) แต่ก็ไม่ได้ละเลยความสมบูรณ์ด้านความรู้ สติปัญญา หรือพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) และความสมบูรณ์ด้านร่างกาย การปฏิบัติ หรือด้านทักษะพิสัย (Psycho-motor Domain) ดังข้อมูลที่สะท้อนจากครูว่า

“ถ้าอยากให้คนมีความสุข ในใจต้องมีความงาม ถ้าเมื่อไรในใจมีความงาม เมื่อนั้นคนๆ นั้นมีความสุข ซึ่งมันก็พัวพันกับความรู้ความจริงไปด้วย”

ครูคุณ ฐิติ สัตตวรางค์

“ก็เป็นความสุขก็คือทำตามที่เราเองอยากจะทำ วิธีสอนอย่างที่เรียนมาในระดับมหาวิทยาลัยเป็นวิธีสอนทางด้านวิชาการ แต่ว่าทุกครั้งเท่าที่ตัวเองจำได้ เวลาสอนนักเรียนถึงแม้เวลาเราจะสอนภาษาต่างประเทศ แต่ว่าส่วนที่จะเน้นกับนักเรียนตลอด จะเน้นให้ลูกมีคุณธรรม ลูกต้องมีความซื่อสัตย์นะ ลูกต้องเป็นคนตั้งใจทำงานนะ จะต้องมีความตั้งใจจริง รู้จักการวางแผนตั้งแต่เริ่ม”

ครูจุฑาทิพย์ คำแป้น

จากวัตถุประสงค์หลักทั้ง 3 ด้านที่ทำให้ นักเรียนมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นสอดคล้องกับบลูม (Bloom cite in Wellstein, 2001) ที่ได้จำแนกวัตถุประสงค์ทางการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) และทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

เมื่อพิจารณาถึงกระบวนการหรือกิจกรรม ประสบการณ์ในการเรียนรู้ในส่วนของ “หลักสูตร” จะพบว่าโครงการหรือกิจกรรมส่วนหนึ่งสามารถนำไปบูรณาการเข้ากับหลักสูตรรายวิชาได้อย่างแนบสนิถ นักเรียนได้ทั้งเนื้อหาและได้ทั้งกระบวนการกลมกลืนจิตใจ และสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง หรือบางโครงการ/กิจกรรมนั้นจัดอยู่ในรูปแบบของกิจกรรมพัฒนานักเรียน ที่เป็นไปตามข้อกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งโครงการ/กิจกรรมที่โรงเรียนทำขึ้นนั้นอยู่ในหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมชุมนุม/ชมรม กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี หรือกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ซึ่งล้วนแล้วแต่ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้การปฏิบัติสิ่งต่างๆ ด้วยจิตอาสา เต็มเต็มให้ผู้ด้อยโอกาสได้เป็นอย่างดี นอกเหนือจากหลักสูตรปกติในสถานศึกษาแล้วยัง

พบอีกว่ามีการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นหรือรายวิชาเพิ่มเติม เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้วิถีแห่งการดำรงตนในท้องถิ่นแผ่นดินเกิด เพื่อให้เกิดความสำนึกรักหวงแหนภูมิปัญญา วัฒนธรรมที่บรรพบุรุษดำรงรักษาไว้ ซึ่งถือว่าเป็นบ่อเกิดแห่งการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้านวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต จากผลดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ครูผู้ร่วมโครงการทุกคนต่างเห็นความสำคัญของหลักสูตรว่าเป็นสิ่งสำคัญในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ สอดคล้องกับ อารง บัวศรี (2542) ที่ระบุถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรคือ มวลประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่พึงประสงค์อย่างถาวร โดยในการเรียนรู้หลักสูตรถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ การจัดการเรียนรู้จะขาดหลักสูตรไม่ได้เพราะหลักสูตรเปรียบเหมือนหัวใจของการจัดการศึกษา หรือหลักสูตรเปรียบเสมือนเข็มทิศในการเรียนรู้

นอกจากเนื้อหาของหลักสูตรแล้ว “กิจกรรมการเรียนรู้” ที่พบก็จะเป็นกิจกรรมทั้งในโรงเรียน และกิจกรรมนอกโรงเรียนหรือกิจกรรมที่ลงสู่การปฏิบัติในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งกิจกรรมที่ครูและนักเรียนริเริ่มร่วมกัน หรือแม้แต่กิจกรรมที่นักเรียนผู้มีจิตอาสาจะเป็นผู้ริเริ่มเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนร่วมโรงเรียนหรือเพื่อร่วมชุมชนก็สามารถพบได้หลายกิจกรรม

และเมื่อพิจารณาถึงกระบวนการในกิจกรรมก็พบหลักสำคัญที่หลากหลายโครงการได้นำไปใช้ ได้แก่ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข เพื่อให้ให้นักเรียนสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข หลักธรรมคำสอนทางศาสนาพุทธคือหลักอริยสัจ 4 เพื่อให้นักเรียนสามารถใช้กระบวนการคิดแก้ปัญหา และหลักการปฏิบัติในสถานการณ์จริงที่เน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดความรู้ที่ฝังลึกในตัวนักเรียน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวสะท้อนถึงหลักการเรียนรู้ของกิจกรรมนักเรียนตามที่ระบุไว้ในสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551) ว่า “กิจกรรม

นักเรียนเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบ ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปันกัน เอื้ออาทร และสมานฉันท์ โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของนักเรียน ให้นักเรียนได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ได้แก่ การศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน” ดังคำกล่าวของครูที่ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ว่า

“การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องให้เข้าสู่ใจของเด็กก่อน มันถึงจะประสบความสำเร็จ และครูก็ต้องรู้ด้วยว่าเด็กเขาชอบอะไร เด็กเขามีพรสวรรค์ในเรื่องใด อย่างที่ผมเรียนว่าภูเขาน้ำแข็งเรามองเห็นอยู่แค่ส่วนเดียว อีก 9 ส่วนอยู่ใต้น้ำ ทำอย่างไรเราถึงจะจับตรงนี้ขึ้นมาได้”

“ผมคิดว่าถ้าโรงเรียนจัดกิจกรรมโดยมุ่งเน้นในเรื่องวิชาการอย่างเดียวโดยไม่มองดูในเรื่องอื่นเขาเรียกว่าโตแต่หัว แต่ร่างกายไม่โตด้วย จิตใจก็ไม่ได้ วิชาการเหล่านั้นบางทีมันทำให้คนเห็นแก่ตัว”

ครูทวีชัย คำแพง

“ก็อยากที่จะพานักเรียนได้ออกไป ได้รู้กับสิ่งเหล่านี้ เพราะว่าในเรื่องของกระบวนการเรียนการสอนมันไม่ได้เรียนรู้แต่เฉพาะในห้องเรียน นอกห้องเรียนเราสามารถที่จะเรียนรู้ได้ ... ในการออกไปข้างนอก ทำให้รู้สึกว่่านักเรียนจะมีความสุข นักเรียนจะมีความสุข มีความสนุกในการไป”

ครูสุจิรา ประจงไสย

ในส่วนของบทบาทครูและบทบาทนักเรียนก็มีความสำคัญที่จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งนี้พบว่า “บทบาทครู” นั้นเป็นไปตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูทุกประการ ไม่ว่าจะเป็นการอบรม สั่งสอน สร้างเสริมความรู้ ทักษะและนิสัยที่ถูกต้องดีงามให้เกิดแก่ศิษย์อย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ รักและเมตตาศิษย์โดย

ให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือหรือส่งเสริม ให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า หรือการประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ทั้งกาย วาจา และจิตใจ เป็นต้น ถือได้ว่าการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นต้องเกิดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในตัวครูก่อน ดังเช่น

“เริ่มจากอุดมการณ์ของความเป็นครู เรามาเป็นครู สิ่งแรกที่จะให้กับเด็กคือความรัก”

ครูแก้วตา ทองบุญ

“เรื่องจิตอาสาโดยพื้นฐานเดิมของทุกคนในตัวเอง ทุกคนมีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเกิดมาเฉยๆ แค่เชื่อว่ามีพื้นฐานจิตใจที่ดีอยู่แล้ว จิตสำนึกที่ดี ความคิดที่ดี มีความใฝ่ดีอยู่แล้ว แล้วคำว่า “จิตอาสา” ก็ไม่ได้เกิดจากการที่บังคับให้ทำ แต่เกิดจากความสมัครใจ อยากทำอะไรก็ทำให้ผู้ที่เรารับใช้แล้วมีความสุข อย่างน้อยถ้าเราทำให้เขามีความสุข สิ่งที่ต้องปรับมาก็คือเราก็จะมีความสุขเหมือนกัน”

ครูสงกรานต์ มหามิตร

“การที่เราจะทำให้เด็กเก่งไม่ยาก เราให้ความรู้เขา เขาศึกษาหาความรู้เขาเก่งได้ แต่ทำอย่างไรจะทำให้เขามีคุณธรรมด้วย เมื่อเขามีคุณธรรม ความสุขก็จะตามมา เขารู้จักการให้คนอื่นเป็น คติของดิฉันคือให้โดยไม่มีเงื่อนไข ให้โดยไม่มีข้อแม้ ให้จากใจจริงๆ มันทำให้เรามีความสุข”

ครูอุสนา เงินเจริญ

“อาชีพครู จริงๆ อยู่ที่ไหนก็ได้ ถ้าเราตั้งใจทำ”

ครูธงไทย ทองประเสริฐ

“เราสั่งสม สั่งสอน แล้วก็สะสมความดีต่างๆ ให้เด็กนักเรียน เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรให้ คือ ต้นไม้ใหญ่ ผลดอกออกผล แล้วเมล็ดพันธุ์ต่างๆ ที่เราสั่งสอนหรือสะสมเป็นเด็กดี มันจะเชิดหน้าชูตากับโรงเรียนหรือว่าชุมชนของเรา แค่นี้ก็เป็นความพึงพอใจของครูแล้ว”

ครูนุกูล ดีเสมอ

“ชีวิตผมมีความสุขแล้วกับการได้ไปปิดทองหลังพระ”

“ความสุขของครูไม่มีอะไรที่มากกว่าได้เห็นเด็กเขาได้มีโอกาสได้รับการศึกษา แล้วเขามีความสุขหัวเราะต่อกระซิก”

ครูสมประสงค์ มั่งอะนะ

“มนุษย์มีความแตกต่างกัน แต่ว่าอยู่ที่ครุมองเห็นเพราะพ่อแม่มองไม่เห็น ... สอนเด็กตาบอดมา 6 ปี ตอนนี้เขามีความสุข ครูก็มีความสุข เพื่อนที่ดูแลเขาก็มีความสุข แล้วพ่อแม่เด็กก็มีความสุข”

ครูเนืองนิตย์ พาลี

“พูดถึงจิตวิญญาณของความเป็นครู เป็นไปได้หมดทุกอย่างสำหรับเด็ก ต้องเป็นทั้งแม่ เป็นทั้งเพื่อน เป็นทั้งครู เป็นหมดทุกอย่างให้เขา ในขณะเดียวกันเราก็ต้องให้เขา ให้ความรู้เขาด้วยเพราะเรามีความรู้ดีกว่า เขาต้องออกไปอยู่ในสังคมให้ได้ ไม่ใช่เก่งอย่างเดียวเพราะเด็กเก่งบางทีอาจจะเห็นแก่ตัว เราก็ต้องปรับเด็กเก่งให้เขารู้จักการเสียสละ การดูแลเพื่อน การเอื้ออาทรต่อคนอื่น ถ้าคนที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูต้องมีสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด”

ครูอุทัยวรรณ ภัททวงศ์

จากพฤติกรรมของครูที่ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับจรรยาบรรณครู พุทธศักราช 2539 ที่ระบุไว้ 9 ประการ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2541) คือ 1) ครูต้องรักและเมตตาศิษย์โดยให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือหรือส่งเสริม ให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า 2) ครูต้องอบรม สั่งสอน สร้างเสริมความรู้ ทักษะและนิสัยที่ถูกต้องดีงามให้เกิดแก่ศิษย์อย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ 3) ครูต้องประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ทั้งกาย วาจา และจิตใจ 4) ครูต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคมของศิษย์ 5) ครูต้องไม่แสวงหาประโยชน์อันเป็นอามิสสินจ้างจากศิษย์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ และไม่ให้ศิษย์กระทำการใดๆ อัน

เป็นการหาประโยชน์ให้แก่ตนโดยมิชอบ 6) ครูย่อมพัฒนาตนเองทั้งทางด้านวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพและวิสัยทัศน์ให้ต่อการพัฒนาทางวิชาการ เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอยู่เสมอ 7) ครูย่อมรักและศรัทธาในวิชาชีพครูและเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพครู 8) ครูพึงช่วยเหลือเกื้อกูลครูและชุมชนในทางสร้างสรรค์ และ 9) ครูพึงประพฤติ ปฏิบัติตน เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ และพัฒนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย

สำหรับ “บทบาทนักเรียน” ก็พบว่าเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อน โดยนักเรียนที่ร่วมโครงการ/กิจกรรมต่างเป็นนักเรียนผู้มีจิตอาสา ที่ทำกิจกรรมโครงการด้วยความวิริยะอุตสาหะ ตั้งตนพร้อมที่จะเรียนรู้ทั้งทางสติปัญญา คุณธรรมจริยธรรม และการประพฤติปฏิบัติ ดังคำกล่าวที่ว่า

“อยากให้เขาทำก่อน เพราะเราเชื่อว่าถ้าครูยึดเย็ดสอน เอาทฤษฎีไปอย่างเดียว เด็กจำไม่ได้ แต่ถ้าให้เขาปฏิบัติ ลองผิดลองถูกแล้ว มันจะจำไปตลอดชีวิต ช้าหน่อย แต่มันจะมันคงยั่งยืน... การปฏิบัติจริงทำให้เด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่เขามีบางสิ่งบางอย่าง สิ่งเราไม่รู้จะได้เรียนรู้กับเด็ก ... ครูไม่ใช่พระเจ้าที่จะให้อะไรทุกอย่าง แต่เด็กเองที่จะเป็นผู้คิดค้น แล้วเราเพียงแต่แนะนำส่งเสริมสนับสนุน ตรงนั้นจะยั่งยืนแล้วก็อยู่มันคง”

ครูธีระวัธน์ สิงหนุต

“จิตวิญญาณของผู้ที่อยากจะมีโอกาสดีๆ ในการศึกษาจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากการกล้าพูด กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก ผมเปรียบคุณครูเหมือนนกหวีด คุณครูวิ่งนำหน้า แต่ก็ดีใจทุกครั้งที่หันกลับมามองเห็นลูกศิษย์วิ่งตามมาติดๆ คือ เขาก็สู้เหมือนกับเรา ไม่ใช่ว่าครูทำงานหนักอยู่คนเดียว เพื่อหาข้าวมาให้เขากิน เขาไม่ได้ทำมาหากิน แต่นักเรียนในโรงเรียนอุ้มผางวิทยาคนสู้ครับ”

ครูรุ่งทวี พรรณนา

นอกจากนี้ “สื่อการเรียนรู้” ยังเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เป็นสิ่งเสริมให้การพัฒนาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นลุล่วงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสื่อการเรียนรู้พบว่ามีทั้งสื่อการเรียนรู้ที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นครูภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ สัตว์เลี้ยง วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นหนังสือนิทาน การ์ตูน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับสถาบันส่งเสริมการ

สอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2545) ที่กล่าวถึงความสำคัญของสื่อการเรียนรู้ว่า สื่อการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ครูมีบทบาทสำคัญในการสร้าง/เลือกสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ในการดำเนินการสอน ครูจะต้องจัดทำแผนการสอน

ซึ่งจะต้องใช้สื่อประกอบการจัดกิจกรรมโดยเลือกใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหา วุฒิภาวะ และความสนใจของนักเรียน และสำนักงานจัดการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553) กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก เพิ่มพูนทักษะและประสบการณ์ให้กับนักเรียน อีกทั้งยังมีความสำคัญในการสร้างสถานการณ์การเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการพัฒนาศักยภาพ การคิด เสริมสร้างลักษณะนิสัย คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมให้แก่ นักเรียน

สำหรับ “การประเมินผล” นั้นถือเป็นการตรวจสอบว่าโครงการ/กิจกรรมตลอดจนนักเรียนประสบผลบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่นั้น พบว่ามีการนำหลักการประเมินตามสภาพจริงมาใช้ โดยกระบวนการประเมินนั้น มีทั้งที่เป็นทางการในรูปแบบของเครื่องมือที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

และการประเมินแบบไม่เป็นทางการที่เป็นการสังเกต สัมภาษณ์ พูดคุย นอกจากนี้ยังมีการให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการประเมินซึ่งสอดคล้องกับหลักการดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่ระบุไว้ให้มีการเปิดโอกาสให้นักเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตรวจสอบผลการเรียนรู้

3. ในส่วนของปัจจัยเสริมในการพัฒนานักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น พบว่าใช้หลักบริหารจัดการแบบ 4M ประกอบด้วย การจัดการ (Management) บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) และทรัพยากร (Material) ใน “การบริหารจัดการ” เน้นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เน้นธรรมาภิบาล มีการประยุกต์ใช้วงจรปฏิบัติการ (PDCA) เข้ามาใช้ในการจัดการ ดังเช่น

“การทำงานที่ผ่านมาต้องมีอุปสรรคบ้าง ย้อนกลับไปดูของเดิมบ้าง แล้วก็กลับมาช่วยกันวางแผนที่จะเดินต่อไป แต่สุดท้ายเราก็แก้ปัญหากันได้ แล้วก็ประสบความสำเร็จความที่มุ่งหวังตามที่ต้องการ”

ครูไพโรจน์ สังหาร

สำหรับ “คนหรือบุคลากร” มีทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน ครูภูมิปัญญา ผู้ปกครอง และชุมชนที่ประสานใจผลักดันให้เกิดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในทุกส่วนของสังคม ดังเช่น

“ทฤษฎีดี จะส่งเสริมความสามัคคีในหมู่คณะ เป็นพลังที่ยิ่งใหญ่มาก ถ้าองค์กรใดมีความสามัคคีเมื่อน้ำจะต้องเปลี่ยนทิศทางเดิน ภูเขาจะต้องหลีกทางให้ ถ้าตราบได้องค์กรของเราอยู่ไหนวนเวียนทะเลาะเบาะแว้งกัน แล้วก็คอยจับผิดจับถูกกัน ไม่มีความสุขเลย มันจะส่งผลถึงเรื่องความสุขทางใจ”

ครูเกษม ศุภรานนท์

สำหรับ “งบประมาณ” ในการจัดการนั้นก็พบว่ามาจากแหล่งชุมชนแวดล้อมโรงเรียน มาจากตัวครูผู้มีจิตวิญญาณแห่งวิชาชีพครูโดยแท้ และเกิดจากตัวนักเรียนเองที่ใช้ความรู้ความสามารถในการจัดการงบประมาณมาสนับสนุนกิจกรรม และส่วนสุดท้ายคือ “อุปกรณ์หรือทรัพยากร” ก็พบว่าเป็น

สิ่งสนับสนุนให้โครงการ/กิจกรรมประสบความสำเร็จ ช่วยอำนวยความสะดวกเป็นทางลัดในการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนมีความสมบูรณ์ในทุกส่วน

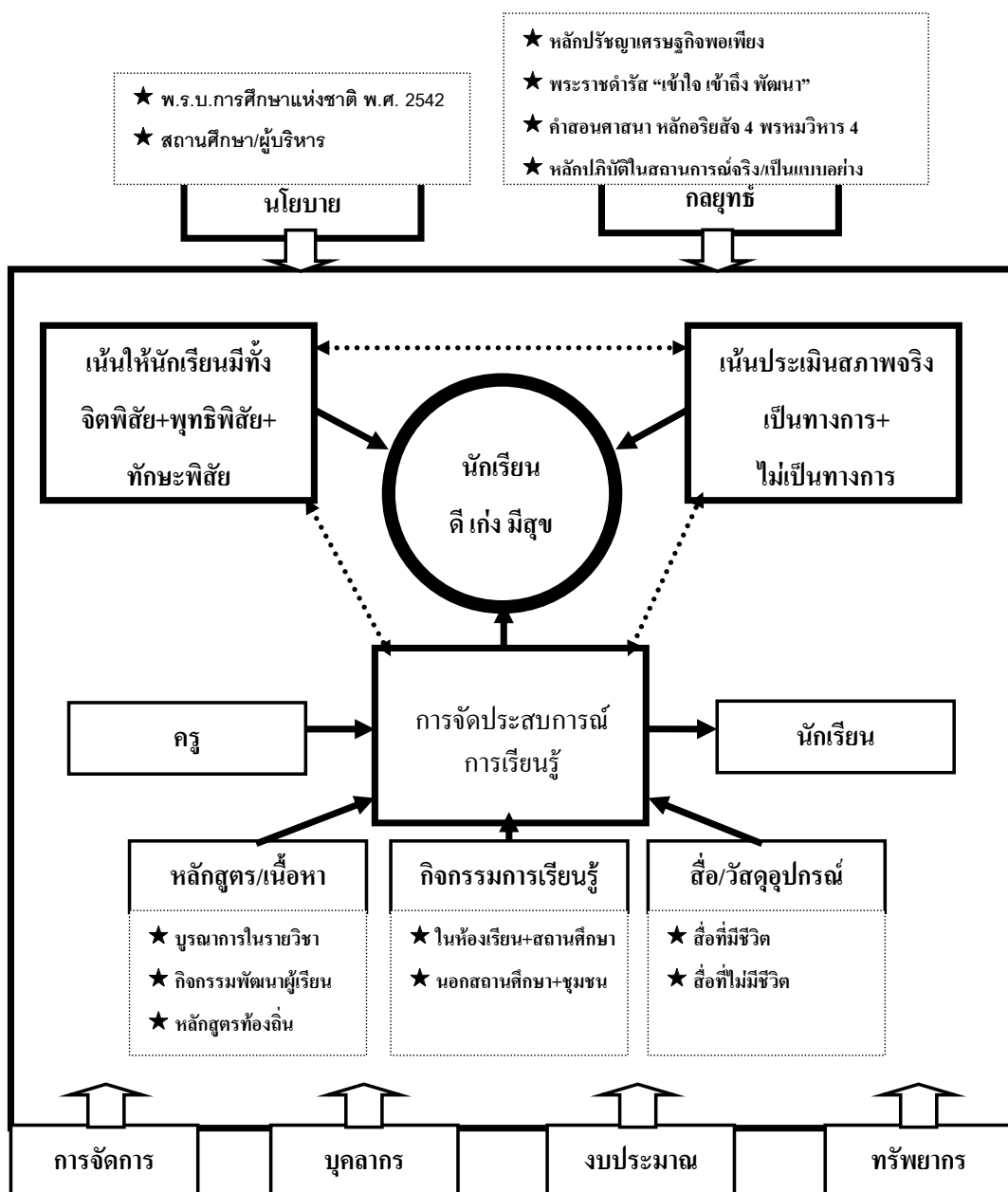
จากโครงการ/กิจกรรมต่างๆ ที่มาจากประสบการณ์ตรงและชีวิตจริงของทั้ง 22 โรงเรียน 47 ผู้มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู จิตวิญญาณ

แห่งการเรียนรู้ และจิตอาสาในพัฒนานักเรียนนั้น พบว่าสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแบบอย่าง ในการพัฒนานักเรียนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในทุกๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการ ดำรงชีวิต หากนักเรียนได้รับการฝึกฝนพัฒนาตนใน

ทุกด้านแล้ว เชื่อได้ว่าประเทศชาติจะมีคนรุ่นใหม่ที่มี ความดี ความเก่ง และใช้ความดี ความเก่งเป็นแรง ผลักดันนำประเทศชาติและประชาชนให้มีความสุขได้ และจากความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดการ เรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์สามารถสรุปได้ ดังนี้

สรุปองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ข้อเสนอแนะในการนำผลการสังเคราะห์ไปใช้

1. กระบวนการในการจัดการเรียนรู้เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น หากสามารถปรับประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนานักเรียนให้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมในการดำรงชีวิต ก็จะทำให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขได้

2. กระบวนการในการจัดการเรียนรู้เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนของชุมชน ในการระดมระดมความคิดเห็นไปสู่นาครดที่ดี ดังนั้น นอกจากผู้บริหาร ครู และนักเรียนแล้ว ยังต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และชุมชน

3. ควรมีการเร่งค้นหาและเผยแพร่เรื่องเล่าดีๆ ในการพัฒนานักเรียนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพื่อเป็นต้นแบบสำหรับสถานศึกษาอื่นๆ ในการนำไปปรับประยุกต์ใช้ในบริบทของตนเอง

ข้อเสนอแนะในการดำเนินการวิจัย/จัดกิจกรรมครั้งต่อไป

1. ควรมีการขยายวงเรื่องเล่าสู่ระดับการศึกษาอื่น ไม่ว่าจะเป็นระดับอาชีวศึกษา ระดับอุดมศึกษา และควรมีการขยายเรื่องเล่าดีๆ สู่ระบบการศึกษาอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ หรือ อัยยาศัย

2. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากแผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ มูลนิธิสตรีย-สตรียดิงค์ (มสส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

เอกสารอ้างอิง

- อึ้ง บัวศรี. (2542). **ทฤษฎีหลักสูตร การออกแบบและพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. (2545, 19 ธันวาคม). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 119 ตอนที่ 123 ก. หน้า 2.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2548). **ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2553). **การบริหารจัดการสื่อ**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2554. จาก <http://www.northeducation.ac.th/etraining/courses/12/chap2/index2.php>.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2545). **สื่อการเรียนรู้**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2554. จาก <http://www.dusit.ac.th/departement/math/acrobat/11.pdf>. June 5, 2011.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2541). **แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครู พ.ศ. 2539**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานกฤษฎีกาและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). **เอกสารประกอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผล การเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- Wellstein, W. (2001). **Taxonomy of educational objectives**. Retrieved March 21, 2010, from http://www.reden.ch/f7info/infolisten/zb_did_meth_bloom_01s.pdf.